

ELS ÚLTIMS LLOPS DEL MONTSENY

JAUME ENRIC ZAMORA I ESCALA

Vull agrair a totes les persones que s'han esforçat a desempolsar el seu record al voltant dels últims llops del Montseny. D'aquesta manera, hem pogut enregistrar una petita part d'una memòria rica però alhora fràgil.

El Montseny que freqüentaven els llops resta en l'actualitat força difús. La tradició oral dels habitants del massís, que encara poden parlar dels llops que havien vist els seus avantpassats, se'ns esmuny inevitablement.

A l'hora de plantejar-nos aquest article, ansiosos per reconstruir un paisatge antic i gairebé mític, érem conscients de les limitades fonts de què disposàvem. No obstant això, amb l'interès per desenterrar un passat proper, però alhora estrany, hem volgut recuperar i difondre les últimes notícies al voltant dels darrers llops.

En l'actualitat, quan ja tenim ben a la vora el segle XXI, en una societat on les noves tecnologies ens empenyen vertiginosament envers una cultura unificadora, pensem que és també necessari capbussar-se en el passat. Reconstruir un passat, per conèixer, analitzar i interpretar la relació entre l'home i el medi, en aquest cas, entre l'home i el llop.

Així, entre la realitat i el mite, us proposem de retrocedir al segle XIX i a principis del XX per saber dels últims llops que van viure al Montseny i constatar de quina manera el seu record ha transcendit fins a nosaltres.

UN TESTIMONI ESGARRIFÓS, L'ANY 1825

En primer lloc, una font ¹ que ens situa amb força detall al primer quart del segle passat són les cartes que presenta el metge de Vilamajor al *Diario de Barcelona*. Buenaventura Seudil, en una carta publicada el 31 de març de 1825 al mateix diari, ens informa de les víctimes provocades pels llops, com veurem al final de forma extremadament detallada:

«En vista de los terribles y funestos estragos que de un año y medio á esta parte han cometido los lobos en la parroquia de Vilamajor y otras que van notadas, para que el público pueda cerciorarse de ellos, no he dudado en participarlo á V. á fin de que se sirva insertarlo en su periódico lo más presto que haya lugar, y son los siguientes.

En Vilamajor cuatro muertos entre niños y niñas. De presos tres, dos niños y una niña, pero salvados aunque gravemente heridos.

En Monseny, un niño muerto y devorado.

En Santa Susana, uno de muerto y otro gravemente herido, pero defendido.

En San Estéban de Palau Tordera, uno de muerto y la mayor parte devorado, y tres gravemente heridos pero defendidos.

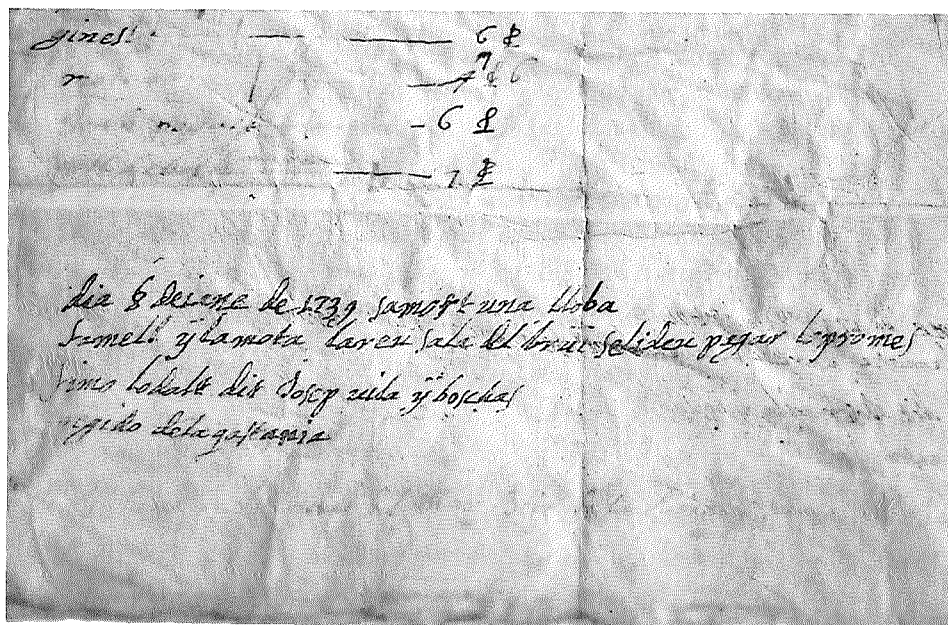
En Palau Tordera una niña muerta y devorada la mayor parte.

En Campins una niña muerta, y un niño preso, pero defendido, sin ser herido.

En Collsabadell una niña muerta, y una de presa y gravemente herida.

En Vilalba Saserra, una niña presa y defendida sin ser herida.

Un precedent al segle XVIII: «dia 8 de iane de 1739 sa mort una lloba famell y la mota lareu Sala del Brui. Se li deu pagar lo promes. fimo lo dalt dit Josep Vila y boschas, regido de la gastiania» (Arxiu de la Sala del Brull) Foto: Jaume Zamora

Nota. De los muertos de Vilamajor el último fué una niña el día 18 del presente marzo, y devorada enteramente á escepción de un pedazo de brazo y un poquito de la cabeza. Advierto á V. que de todos estos daños puedo dar la justificación siempre que sea necesario.»

Quant als gustos famolencs del llop, Amades ens complementa la informació, «el llop, de l'home, només se'n menjava el peu i la mà esquerres i el tors, i deixava el cap i les extremitats. Altrament, li agradaven més les dones que no els homes; hom diu que les dones i els infants se'ls menjava tots.»²

En un any i mig, del total de víctimes per atacs del llop, podem comptabilitzar el nombre següent d'infants, 11 morts, 8 de greument ferits i 2 «presos, pero defendidos, sin ser heridos.» Realment la quantitat de víctimes és notable, i es concentra d'una forma absoluta en la població infantil dels municipis esmentats.

Llobet³ també ens informa que, al mateix s. XIX, les víctimes provocades pel llop a Can Plans són testimoniades per una creu aixecada entre el límit del Figueró i la Garriga.

LLOPS CAPTURATS ENTRE ELS ANYS 1824 I 1825

Després de conèixer els atacs terribles descrits per Seudil, amb data de 17 d'agost del 1825, ell mateix torna a adreçar una carta al editor del *Diario de Barcelona*⁴ (publicada el 29 de setembre del mateix any) i dóna fe de la captura del llop en diferents municipis del Montseny i del seu entorn. El metge inicia la carta desafiant amb proves els incrèduls sobre les seves notícies. Tot seguit, descriu la quantitat de llops capturats.

«Ha llegado á mis oídos que hay personas que dudan de la verdad de mis noticias insertas en su periódico relativas á los lobos, y los grandes estragos por ellos cometidos en este pueblo y sus cercanías, y para que esten ciertos de la verdad, remito á V. las certificaciones de los párrocos, de los muertos por dichas fieras, á fin de que todo curioso pueda cerciorarse del hecho de la verdad, acudiendo á leerlas en su oficina, teniendo V. la bondad de insertar en su periódico este escrito. Ofreci en mis últimas noticias dar otra de ecsacta de los lobos muertos en el espacio de un año, y son los siguientes.

En el término de Dorrius en el año pasado se cogieron ocho lobecillos, y seis en el presente.

En Canobas tres de pequeños y dos de gruesos.

En el término de Vilamayor siete de pequeños.

*En Santa Susana una loba gruesa.
 En Monseny tres, uno de grueso y dos de mediana edad.
 En San Estéban de Palau Tordera uno de grueso.
 En las cercanías sobre San Celoni uno de grueso.
 En Corró de Munt una loba, que según sus señas con su cola corta y pelo muy largo en el cuello, es la que se había llevado algunos infantes.
 En la heredad del señor Juan Alguer y Suari de Alfou, uno de estraordinario por ser grosísimo en extremo con cola corta.
 Entre Cardedeu y Granollers á un pobre mendigante se le presentaron en medio del camino dos lobecillos de los que pilló uno.
 Sobre Gualva cinco lobecillos.
 Debajo las Agudas de Monseny, segun noticia, un labrador del pueblo de Arbucias llamado Cortina, mató cinco de pequeños y esperando la loba tambien la mató.
 En Vilalva Saserra una loba de la cola corta que la mató el señor cabo de los fusileros.»*

Comptabilitzats tots els llops que, segons Seudil, es van capturar entre els anys 1824 i 1825, tenim en total 8 llops, 4 llobes i 35 llobatons.

PASCUAL MADDOZ, TESTIMONI DELS VOLTANTS DEL 1840

Fent un repàs en el *Diccionario geográfico-estadístico de España y sus posesiones de Ultramar*, compilat per Pascual Madoz, de tots els municipis que configuren l'àrea geogràfica del Montseny, en tan sols tres s'hi constata la presència del llop. A Cànoves, la caça queda definida per «conejos, liebres, perdices, lobos y jabalines». A Tagamanent, «conejos, perdices, liebres, lobos, zorras y jabalines». I Viladrau, «caza de liebres, conejos, perdices, jabalines y lobos».

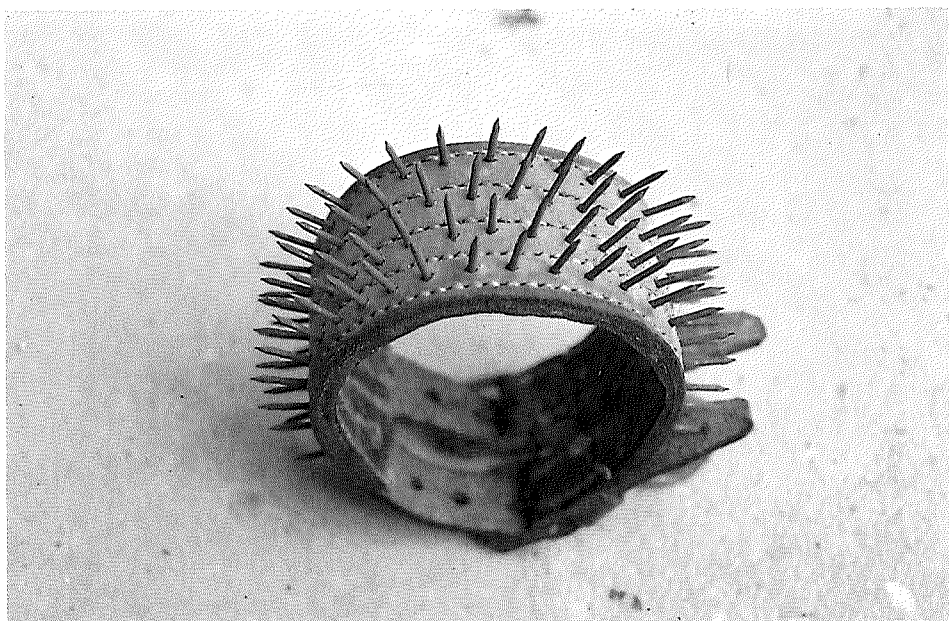
Si bé és probable que en altres termes del massís també hi poguéis campar el llop, podríem interpretar d'aquesta font que en aquests tres municipis la seva freqüència i, per tant, la seva cacera era destacada.

MÉS PRESSIÓ SOBRE EL LLOP L'ANY 1853

Vistos els testimonis anteriors, els quals ens donen una idea aproximada de la presència del llop al Montseny durant la primera meitat del segle XIX, ara podem conèixer els arguments i les propostes d'un soci de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI) respecte als interessos d'aquest col·lectiu, pel que fa a la persecució del llop.

Sarró, «pistonera» i recipient de pólvora (La Sala del Brull) Foto: Jaume Zamora

*Collar que portaven els gossos en defensa dels ullals dels llops (El Noguera)
Foto: Jaume Zamora*

És ben clar que els ramaders, els pagesos i els pastors han estat tradicionalment el perjudicats quan el llop ha gosat d'atacar els seus ramats, és a dir, la seva propietat. D'aquí parteix la competència i la pressió ancestral entre l'home i el llop, en el moment que ambdós han volgut imposar-se al medi. L'home del camp, en veure traïts els seus interessos econòmics, ha abocat en el llop tota la ràbia i l'odi, amb l'objectiu constant d'exterminar el competidor.

Aquest instint de l'home per eliminar la bèstia indomesticable, que a voltes el supera en el control i el domini del seu entorn, el veiem tipificat, doncs, en el testimoni del soci de l'IACSI de què parlàvem:

A. C. és el sotasignat de l'article titulat *Policia rural. Persecución de lobos*,⁵ escrit des de Pruitt el 26 de desembre del 1853. S'inicia l'article amb aquesta pregunta, «¿Por qué podría desmerecer la atención y aun el apoyo del Instituto, la idea de asistir á todos los ganaderos consocios á fin de escogitar los medios más conducentes y eficaces para perseguir y exterminar los lobos; plaga funesta de nuestras montañas, que tantas víctimas causa á ciertas especies de ganado?»

Quant als percentatges de víctimes en els ramats, diu, «que no baja anualmente por término medio de un 4% el número de cabezas muertas por el lobo en estas comarcas, hablando de los ganados lanar y cabrío.» I afegeix, «Y que

mucho, si á la fecha en que se escriben estas líneas se han visto aparecer bandadas hasta de 7 y 8 de aquellos animales y en pleno día acometer un rebaño con todo el descaro y audacia que les sugiere la impunidad que experimentan, despreciando los ataques de los perros y los tiros del guardián.»

A. C. afirma que no és únicament pel nombre i pel valor dels caps com s'ha de valorar el dany que causen els llops a la ramaderia. Cal tenir també en compte, d'una banda, el notable augment de despeses de custòdia que comporta i, d'una altra, la necessitat que se'n segueix d'adoptar un sistema o mètode de pastura que sens dubte no és el més convenient per al bestiar menor, i que fins i tot és perjudicial per al major. Respecte a aquest últim fet, diu «¿Cómo podrá dejar de afectarse el génio, la índole de una multitud de ganados de estas montañas, cuyos guardianes se ven de continuo precisados á violentar ó contrariar á todas horas la corriente ó natural dirección de los mismos, para apartarlos de sitios peligrosos, á causa del espesor de los arbolados y cuyos pastos fueran tal vez todas sus delicias?»

Presentats els perjudicis que causa el llop, es qüestiona:

1. *¿Es suficiente el antiguo sistema de premios para estimular la destrucción de los lobos, consistente en consignar en los presupuestos locales alguna cantidad repartible al efecto entre los matadores partícipes?*
2. *¿Podría mejorarse este sistema y podría cooperar á ello nuestro Instituto agrícola?»*

Quant a la primera qüestió, ens afirma que molts ajuntaments desvien cap a altres assumptes les seves prioritats pressupostàries.

Pel que fa a la segona qüestió, A. C. parla de dues classes de mitjans: directes i indirectes. Com a indirecte, planteja que l'IACSI intercedeixi davant els governadors de les províncies del Principat per tal de restablir l'antic costum de destinar un fons com a premi anual repartible entre els caçadors d'animals danyosos.

Com a mitjà «principal i directe», «cooperaría el Instituto á fomentar la destrucción de los lobos, si en los sucesivos concursos de ganadería que para el porvenir tiene ofrecidos, entre los premios y distintivos otorgados á los ganaderos que mereciesen el lauro, se consignara también el distintivo de una medalla y un premio en metálico, por ejemplo de 1.000 reales, al sugeto que acreditára ante los jueces del concurso, con la competente justificación, haber muerto ó hecho perecer mayor número de lobos, durante un año cabal y dentro el territorio del Principado.»

Finalitza així l'article: «muéveme tan sólo el deseo de librar á nuestras ganaderías de un sério obstáculo para su perfecto progreso, y la firme convicción

de que, nuestro Instituto y sólo él, és el poderoso agente que ha de librar á la riqueza pecuaria catalana de la fatal plaga que me ha ocupado, dando á este asunto, toda la importancia que han merecido por parte de los ilustrados gobernantes de otras naciones más adelantadas.»

SISTEMES DE CAÇA DEL LLOP

La caça del llop es podia efectuar a través de diferents sistemes ⁶. Com podrem comprovar més endavant, el sistema que determinà el seu extermini fou l'ús de verins.

L'espera: Calia dur-se a terme prop de rierols i tolls, utilitzant algun esquer o reclam. Era recomanable un tros d'animal sacrificat o, encara millor, les restes d'algun que se l'haguessin menjat en part els mateixos llops. Aquests trossos calia arrossegar-los en les diferents direccions existents fins a col·locar-los al punt on havia de situar-se el caçador. Aquesta operació es podia fer a través d'una corda ben llarga arrossegada per un cavall, portat pel mateix caçador. La millor hora per a realitzar aquest tipus de cacera era a l'alba o al capvespre. També era recomanable que mentrestant s'imités el xiscle de la llebre o del conill, com a reclam. El caçador s'havia de col·locar de forma que l'aire li vingués des del punt per on s'esperava que li entressin els animals. El silenci i la immobilitat del caçador es donaven per suposats. Si el caçador podia esperar-se a dalt d'un arbre, podia evitar l'olfacte del llop, que era més sensible arran de terra.

La batuda: En general aquest sistema donava poc resultat. En primer lloc, calia nomenar un cap de colla força experimentat. El nombre de participants havia de ser alt, de manera que en envoltar la víctima no existissin més de 30 passes entre l'un i l'altre. No era recomenable l'ús de gossos, a excepció del cas que fossin molt ben ensinistrats. Guerau de Liost afegeix al respecte, «els gossos anaven protegits contra els seus ullals amb collars ferrissos.»⁷

La munició a utilitzar havia de ser la que s'anomenava plòm llober.

Amades ens completa l'explicació: «A cada terme solia haver-hi un caçalllops, bon tirador i coneixedor del terreny pas per pas, que de seguida comprenia el camí que havia hagut de seguir la fera i disposava la gent en els punts estratègics, confiats als més bon tiradors. Els qui no sabien tant de tirar o no comptaven amb bones armes seguien el rastre del llop movent una fressa infernal per tal de conduir-lo vers alguna de les parades més properes, on l'esperaven bons tiradors.»⁸

Fins i tot, «antigament, en què els llops abundaven molt, quan se'n veia algun es donava el crit d'alarma amb un toc especial de campanes que cridava els caçadors i jovent d'empenta, toc qualificat de sometent del llop.»⁹

El parany o trampa: Aquest sistema es trobava molt generalitzat. Es tractava d'un artifici popular, de ferro, format per dos arcs més o menys dentats amb pues que, moguts per un mecanisme, es juntaven i subjectaven amb força a la presa, quasi sempre per una pota.

Els verins: Aquest tipus de caça era molt senzill, però tremendament arriscat i perillós. En primer lloc, per aplicar aquest sistema calia tenir present la legislació vigent. Després calia seguir les instruccions següents:

- 1) Estudi detingut de la regió a tractar i de les pistes que sovintejaven els llops.

- 2) Col·locació en diferents punts dels esquers sense verí.

- 3) Col·locació posterior d'esquers enverinats i marcatge ben clar dels llocs on fossin dipositats.

- 4) Observació dels seus efectes.

- 5) Recollida i destrucció total dels esquers no emprats, de totes les restes dels utilitzats, de les preses víctimes i de la caça afectada.

L'esquer més utilitzat eren les vísceres, tripes i budells, i trossos de carn, procedents d'animals sacrificats. Tanmateix, era preferible que procedissin de peces mortes i, en part, ja devorades pels mateixos llops.

El verí més eficient i actiu era l'estricnina, alcaloide que es troba en les llavors de la *Strychnos*, *Nux vomica* i altres espècies. N'hi havia prou amb tres grams per matar un llop adult. S'utilitzava en pols, i es podia introduir en incisions profundes o també es podia ruixar directament l'esquer.

Era recomanable deixar els esquers en època de veda, per tal d'evitar que els gossos de caça no fossin les primeres víctimes; però encara era més aconsellable fer-ho a l'hivern, moment en què anaven més afamats i això provocava que fossin menys previnguts.

Cal remarcar la gran toxicitat de l'estricnina. S'havien donat casos d'animals morts al cap d'un quart d'hora després de rosegat un os enverinat tres mesos abans, com també casos d'animals morts per restes que havien trobat a quatre o cinc quilòmetres del lloc on originàriament s'havien col·locat, on foren transportats segurament per rapinyaires. Les víctimes solien dirigir-se, després d'ingerir-lo, als cursos d'aigua o basses, mogudes per la forta set que els seus efectes els ocasionava.

Amades també ens parla d'altres sistemes de caça del llop com el de les lloberes i el de la corralada. «En paratges adequats de muntanya s'havien fet lloberes, pous de forma cònica que hom tapava i dissimulava amb brancatge. A voltes al fons hi clavaven una tibia d'animal amb la punta ben afuada, a tall de punxó. Hom obria aquests pous al final de reductes i congostos, als quals eren conduïts i acorralats els llops en ésser empaitats i perseguits enmig d'una gran cridòria i avalot que els esverava i els feia córrer vers les lloberes, on queien a les trampes i es ferien amb els ossos a què ens hem referit. Es formaven grans

colles, seguides de tota una lladriolada de gossos que corrien i clapien sense parar per conduir la presa vers les lloberes.»¹⁰

El sistema de la corralada era el següent: «Encalçaven la bèstia fins a conduir-la a una construcció, generalment un corral, darrera o damunt del qual hi havia caçadors parapetats que tancaven i barraven la porta així que s'havia encorralat la presa.»¹¹

En Martí Baoda recull el sistema de les llobateres, és a dir, clots excavats en sots de pas de llop, de forma rectangular d'uns 2 x 1 x 3 m., que recorden els forns de carbonat.

Un cop s'havia batut la peça, Amades conta la història següent: «Quan hom caçava un llop era costum de fer l'anomenada capta del llop. Hom li tallava la testa, l'enfilava al cim d'un pal alt i voltava per les masies i poblacions properes al lloc de la cacera que haurien pogut sofrir perjudicis de consideració a causa de la gran fúria de la víctima. La gent responia amb costelles, carn de xai o ovel·la, amb l'intent de significar que era una presa salvada.»¹²

UNA BATUDA DE LLOPS L'ANY 1879

L'any 1879, Antoni Massó ¹³ en una excursió al Montseny, ens testimonia una batuda d'uns llops que atacaven el bestiar i, fins i tot, «arrabassaren» un infant:

«De sopte'ns deturárem sorpresos y vejérem ab poca tranquil·litat que dos homens ab trajo del país s'estavan amagats darrera d'una roca per hont apuntavan los caps dels canóns de las escopetas ó fusells. No sens un gran recel, porque'ns recordavam de la passada nit, y la deliberació que era del cas, resolguérem acostárnoshi; mes aviat vejérem en sa franca fesomia que res haviam de temer. Eran del poble de Montseny, que está situat al peu del Turó del Home, d'ahont havian sortit á fer una cassera de llops.

Corria pel Montseny una llopada que s'en enduya'l bestiar de tota mena havent arribat á apoderarse fins d'algun vadell; mes ja darrerament son atreviment fou prou gran pera arreballar una criatura de dins meteix d'una casa, fentla víctima de sa famolenca feresa. S'alsaren, donchs, los pobles dels entórn en sometent posant paradas per tota la montanya, á fi de veure si acabarian ab aquellas bestiotas, essent una d'aquestas paradas los dos homes ab qui'ns haviam topat. Nos féren gosar d'un espectacle feréstech y grandió. Ajupits y al aguayt darrera de las rocas, no deixant veure més qu'ls extrém de las armas preparadas, quiets y callats, sols responian de tant en tant al

ressó d'unas veus llunyanas y estranyas, ab un crit prolongat y selvatge que més que de persona humana semblava l'udol d'una fera; crit que se sentia repetit per altres y altres de las paradas y ressonava en la immensitat y'l silenci de la montanya, com en nit tranquila ressonan los alertas dels centinellas d'una gran fortaleza, perdentse poch á poch en la distancia y revenint com un eco tardà.»

L'ANY 1883, MÉS SENYALS DEL LLOP

El 22 de juliol de 1883, l'Associació d'Excursions Catalana, realitzà una *Excursió col·lectiva á Montmany y Puig-graciós*.

Hem reproduït el paràgraf ¹⁴ que ens informa de la presència del llop en terres montsenyenesques.

«Aixís arribárem á un planich, á mitjant costa, per hont s'atravessa una carena de la serra y se surt damunt un'altra torrentera, la de ca'n Oliveras. Pe'l fondo se véuhen, materialment l'un sobre l'altre, de tant estret qu'es, lo riu Congost, la carretera y lo Ferro-carril de Sant Joan de las Abadessas, que ab prou feynas hi cáben; y per damunt al lluny, lo alt Tagamanent, y las carenas d'En Bosch, isardas y feréstegas, hont lo llop encara hi cria.»

LA CAÇA DEL LLOP I LA LEGISLACIÓ ¹⁵

El combat aferrissat entre l'home i el llop també ha quedat ben reflectit a l'hora d'analitzar el marc legislatiu que regula l'activitat de la caça. Hem cregut convenient presentar un repàs de la legislació generada durant el s. XIX i principis de XX, per tal de copsar l'esperit que ha anat dictant la llei.

- ***Real cédula de 3 de febrero de 1804. Nueva ordenanza general que debe observarse sobre el modo de cazar y pescar en estos Reynos*** ¹⁶

En el capítol 11 «se prohiben las batidas y monterías de lobos, zorros, osos y otras fieras perjudiciales.» Les batudes havien arribat a perjudicar més totes les altres espècies de caça que als mateixos animals perseguits, ja que també es caçava qualsevol animal que es presentés a l'abast del caçador. D'aquesta manera, una mesura que perseguia protegir les peces de caça portava una situació de greus conseqüències. A més, en aquestes batudes, hi solia partici-

par un gran nombre de caçadors que envaiïen propietats i malmetien les col·lites.

En el capítol 13, «los pastores de ovejas, cabras, machos cabríos, yeguas, potros, vacas y demas ganados no podrán usar de perdigones ni otra munición menuda, trayendo solo postas ó balas para el resguardo de sus ganados contra los lobos, zorras y otros animales carnívoros; pues para estos fines, en que deben usar la escopeta, es insuficiente la munición menuda.» Com podem veure, es limitava i es recomanava un tipus de munició per als pastors per a defensar-se d'animals com el llop.

- *Decreto de 6 de agosto de 1811, incorporando á la nación los señoríos jurisdiccionales, aboliendo los privilegios exclusivos, privativos y prohibitivos, etc.*¹⁷

Aquest decret afecta d'una forma general la caça en el punt setè, i, encara que no parli concretament del llop, l'hem reproduït per la seva significació de canvi que representa.

«Quedan abolidos los privilegios llamados esclusivos, privativos y prohibitivos que tengan el mismo origen de señorío, como son los de caza, pesca, hornos, molinos, aprovechamientos de aguas, montes y demás, quedando al libre uso de los pueblos, con arreglo al derecho comun, y á las reglas municipales establecidas en cada pueblo; sin que por esto los dueños se entiendan privados del uso que como particulares pueden hacer de los hornos, molinos y demás fincas de esta especie, ni de los aprovechamientos comunes de aguas, pastos y demás, á que en el mismo concepto puedan tener derecho en razon de vecindad.»

La caça deixa de ser un privilegi exclusiu d'una minoria. A partir d'aquest moment, passarà a ser un dret regulat per a la comunitat.

- *Orden. Para la persecución de los lobos de 19 de julio de 1813*¹⁸

«Habiéndose representado á las Cortes generales y extraordinarias sobre la necesidad de tomar providencias eficaces para disminuir el número de lobos, y si posible fuere extinguirlos, por los grandes estragos que causan en la ganadería, se han servido determinar: I. Que se encargue á los Ayuntamientos que con anterioridad á todo otro pago, y sin detención, entreguen los premios impuestos en la Real cédula de 3 de febrero de 1795 á los que lo hayan ganado, segun en ella se previene; á saber: ocho ducados por cada lobo, diez y seis por

cada loba, veinte y quatro si fuere cogida con camada, y quatro por cada lobezno. II. Que caso de que por la concurrencia de manadas de lobos á alguna provincia se vean amenazados los habitantes ó viajeros en sus personas, ó expuestos á la devastación sus ganados, á juicio de la Diputación provincial, pueda esta por sí aumentar el premio por cada cabeza de lobo, loba y lobezno, impuesto sobre los propios, ó gastar del mismo fondo lo que sea necesario para su persecución y exterminio, valiéndose de los medios que crea mas oportunos para conseguirlo, y evitar semejantes daños, dando aviso de todo al Gobierno; y III. Que sin perjuicio de lo anterior las Diputaciones provinciales informen al Gobierno, si consideran pueda haber otro medio mas eficaz y oportuno para la extinción de lobos y demas animales carnívoros.»

Aquesta ordre manifesta un estat d'alerta envers els danys que provoquen els llops. Es dicten els premis per a la seva captura i, fins i tot, es donen instruccions per a augmentar els premis i, àdhuc, utilitzar els mitjans més efectius per fer realitat la seva extinció.

- *Real decreto incluyendo la ley sobre caza y pesca de 3 de mayo de 1834*¹⁹

El títol IV tracta **De la caza de animales dañinos**

«25. Será libre la caza de animales dañinos, á saber; lobos, zorras, garduñas, gatos monteses, tejones y turones en las tierras abiertas de propios, en las baldías y en las rastrojeras no cerradas de propiedad particular, durante todo el año, incluso los días de nieve y los llamados de fortuna.

26. No se permite en ninguna clase de tierras abiertas, aunque estén amojonadas, cazar con cepos, trampas, ni ningunos otros armadijos de que pueda resultar perjuicio á los pasajeros ó á los animales domésticos. Los infractores pagarán además del daño y las costas, 40 rs. de multa por la primera vez, 60 por la segunda y 80 por la tercera.

27. En las tierras cercadas, sean de propios ó de particulares, no se permite la caza de animales dañinos sin licencia de los dueños ó arrendatarios.

28. Los dueños y arrendatarios de tierras cercadas, y no otros, podrán poner en ellas cepos ú otras cualesquier especies de trampas y armadijos para coger ó matar animales dañinos. En cuyo caso estarán obligados á poner y mantener en parage visible un padrón con el aviso para que nadie pueda alegar ignorancia.

Parany o braó de ballesta amb pues (La Sala del Brull) Foto: Jaume Zamora

29. Para fomentar el exterminio de los animales dañinos se pagarán á las personas que los presenten muertos, por cada lobo 40 rs., 60 por cada loba, y 80 si está preñada; y 20rs. por cada lobezno; la mitad respectivamente por cada zorro, zorra ó zorrillo; y la cuarta parte tambien respectivamente por las garduñas y demás animales menores arriba expresados, tanto machos como hembras y sus crías.

30. Los que tengan derecho á las precedentes recompensas presentarán á la justicia el animal ó animales muertos, y la justicia les entregará la cantidad correspondiente bajo recibo.

31. Estos recibos, junto con las colas y orejas de los lobos y zorras, y las pieles de las garduñas y demas animales arriba expresados serán los documentos que han de presentar las justicias en la capital de provincia para justificar en sus cuentas los artículos de esta clase que no se les abonarán sin ambos requisitos.

32. Para el pago de las expresadas recompensas en los pueblos queda asignada la mitad de las penas pecuniarias impuestas á los infractores de todas las disposiciones contenidas en los artículos anteriores.

33. Si el importe de la mitad de dichas penas no alcanzare á cubrir el de las recompensas, los cazadores podrán reclamarlas en la oficina

general de Propios de la provincia, presentando certificación de la justicia junto con los despojos ó pieles de los animales.

34. Si de la mitad de las penas sobrase para pagar las recompensas, el resto se agregará á la masa de arbitrios comunales del pueblo.

35. Se prohíben las batidas comunales de los pueblos bajo ningun pretexto, incluso el del exterminio de animales dañinos, dejando este cuidado al interés particular de los cazadores.»

Aquest decret desenvolupa, amb força detall, la permissibilitat i les limitacions del caçador. Alhora, es fixen les noves recompenses i de quina manera s'han de cobrar. I finalment, es continuen prohibint les batudes comunals.

- *Ley de Caza de 10 de enero de 1879*²⁰

La secció setena tracta **De la caza de animales dañinos**

«Art. 39. La caza de animales dañinos, es libre en los terrenos del Estado ó de los pueblos, y en los trasjeros de propiedad particular no cerrados ó amojonados; pero en los cercados, pertenezcan á pueblos ó á los particulares, no será permitida sin licencia escrita de los dueños ó arrendatarios.

Art. 40. Los Alcaldes estimularán la persecución de las fieras y animales dañinos, ofreciennndo recompensas pecuniarias á los que acrediten haberlos muerto.

Art. 41. Cuando las circunstancias lo exijan, los Alcaldes, previa autorización del Gobernador civil de la provincia, podrán obtener batidas generales para la destrucción de animales dañinos y el envenenamiento de estos.

Tomarán las medidas necesarias para la seguridad y conservación de las personas y de las propiedades, el modo, la duración, el orden y la marcha de la operación, y todas las demás que sean necesarias para asegurar la regularidad y evitar los peligros y los inconvenientes.

Art. 42. Las batidas y los envenenamientos serán dirigidos por personas peritas que nombrarán las Autoridades administrativas, y se anunciarán durante tres días consecutivos, por medio de bandos en el pueblo en cuyo término haya de tener lugar y en los pueblos colindantes.

Art. 43. El resultado se pondrá en conocimiento del Gobernador civil de la provincia por medio de un informe, en el que se consignarán todas las observaciones necesarias á dar cuenta exacta de la forma en que se ha llevado á efecto la operación.»

Aquesta llei continua en la mateixa línia que l'anterior. Però, en alguns casos, es podran realitzar batudes generals –com l'exemple narrat anteriorment per A. Massó– i enverinaments, sempre dirigits per persones capacitades. Es dicta una sèrie de tràmits per a dur a terme les accions anteriors que, en el cas dels enverinaments, segons la tradició oral, no sembla que sempre es portessin estrictament a la pràctica.

- *Ley de Caza de 16 de mayo de 1902*²¹

La secció setena tracta **De la caza de animales dañinos** i manté de forma quasi exacta els mateixos articles que la llei anterior.

- *Reglamento para la Ley de Caza de 3 de julio de 1903*²²

La secció setena tracta **De la caza de animales dañinos**

«Art. 65. La caza de animales dañinos será libre, siempre que no se empleen para ella arma de fuego durante el período de la veda.

Art. 66. Quedan libres de todo impuesto los perros denominados Fox-terrier y Basset, dedicados á la caza de animales dañinos.

Art. 67. Los Gobernadores civiles no aprobarán los presupuestos de los Ayuntamientos, cuando en ellos no venga consignada la cantidad que ha de emplearse en recompensas á los destructores de animales dañinos, la cual no será inferior á la consignada en el presupuesto anterior.

Art. 68. La prohibición de poner útiles para la destrucción de animales dañinos en los caminos, sendas y veredas de servidumbre pública, que señala el art. 24 de la Ley, se hace extensiva á una faja de tres metros á cada lado del camino, senda o vereda.

Los dueños ó arrendatarios de las fincas pondrán un cartel anunciado en los sitios en que estén colocadas las perchas, lazos ó trampas, anunciando la existencia de tales útiles de destrucción.

Art. 69. Las personas que persigan y den muerte á los animales dañinos que á continuación se expresan, obtendrán de los Ayuntamientos respectivos las siguientes recompensas:

<i>Por cada lobo</i>	<i>15,00 Pts</i>
<i>Por cada loba</i>	<i>20,00</i>
<i>Por cada lobezno</i>	<i>7,50</i>
<i>Por cada zorro</i>	<i>7,50</i>
<i>Por cada zorra</i>	<i>10,00</i>
<i>Por cada cría de zorro</i>	<i>3,75</i>
<i>Por cada garduña</i>	<i>3,75</i>

<i>Por cada gato montés</i>	<i>3,75</i>
<i>Por cada lince</i>	<i>3,75</i>
<i>Por cada turón</i>	<i>3,75</i>
<i>Por cada ave de rapiña de tamaño igual ó superior al milano</i>	<i>4,00</i>
<i>Por cada ave de rapiña de tamaño menor al milano</i>	<i>2,00</i>
<i>Por cada cría de ave de rapiña de tamaño superior ó igual al milano</i>	<i>2,00</i>
<i>Por cada cría ó ave de rapiña de tamaño menor al milano</i>	<i>1,00</i>

Para tener derecho á estas recompensas, será necesario presentar los animales muertos al Ayuntamiento, donde se cortará la cola y orejas, si aquéllos fuesen lobos ó zorros; la piel, si fuese animal de menor tamaño, y la cabeza y patas si fuese ave de rapiña. Dichas partes se remitirán á los Gobiernos civiles para que puedan servir de comprobantes al rendir cuentas los Ayuntamientos.»

Aquest reglament desenvolupa uns articles que tampoc no difereixen gaire de la llei anterior. A l'art. 69, es fixen les noves recompenses per a la cacera del llop i els altres animals danyosos. Podem, doncs, relacionar el grau de danyós de cada animal en funció de la recompensa atorgada.

L'ESTRICNINA O L'EXTERMINI DEL LLOP

Al Montseny hem trobat diferents testimonis que expliquen la desaparició definitiva del llop amb l'ús de l'estricnina.

Diferents veïns de Viladrau coincideixen en explicar-nos que, a finals del segle passat, una burra que havia mort, s'enverinà, s'esquarterà i s'escampà pels voltants de Viladrau amb l'objectiu de matar els últims llops que quedaven. Concretament, en Ferran Arumí ens recorda: «Els meus avis estaven a la Sala. A la muntanya de la Sala va morir una burra. Aleshores, van pujar l'estricnina per impregnar-la d'aquest verí. Sembla ser que a partir de llavors van morir els últims llops.»

L'ús de verins s'estenia a altres municipis del Montseny. En Ramon Sala, de la Sala del Brull, ens explica que en Josep Blanch, veí del Brull i masover de la casa el Boix, recorda que els seus avis deien en aquell temps que van posar «veneno» a Collpregon per matar els llops.

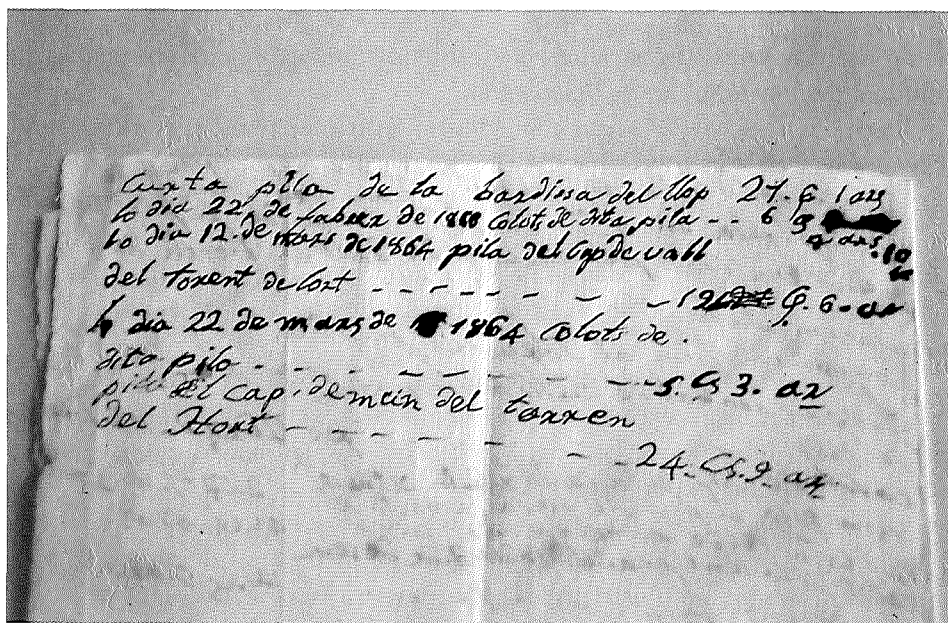
Emili Garolera, forestal d'Arbúcies, també ens explica que «cap al 1860 van desaparèixer els últims llops. Ho havia sentit del meu pare i del meu avi. Van enverinar una mula amb estricnina i d'aquesta manera van desaparèixer els llops que quedaven.» La mateixa data és esmentada per Plantada i Fonolleda:

«Fins a l'any 1860, encara se'n matava algun; però des de la tala dels boscos ha desaparegut definitivament, no sols del Vallès, sinó quasi de Catalunya.»²³ Aquesta dada afegeix un factor més de pressió al llop, fruit en aquest cas de les indústries basades en l'aprofitament del bosc, com podia ser el carboneig.

A en Josep Sala, de 46 anys d'edat, del Bou de Taradell, el seu pare li explicava que els masovers de Sobrevia (Seva) tenien dos bous, que van matar els llops. Aleshores, quan els llops van deixar part dels cossos morts, van enverinar els bous i, d'aquesta manera, quan van tornar van morir els darrers 5 ó 6 que quedaven. Segons en Josep, els llops sempre mataven la seva presa, marxaven i al cap d'uns dies tornaven. Aquest fet se situaria entre finals del segle XIX i principis del XX.

També Mn. Pladevall ens parla d'una història semblant d'enverinament, situada a Taradell: «Vers l'any 1890, algunes masies del terme van donar a les autoritats animals vells o malalts per enverinar-los amb l'estricnina que s'havia portat de França, per tal d'eliminar els últims llops que corrien. Coetàniament, als meus avis, que eren sedassers i anaven per diferents fires de la contrada, se'ls va morir el gos que portaven per haver-se menjat un os que va trobar per

Document que fa referència a la producció de carbó vegetal de l'any 1864, on apareix el topònim la «bordissa del llop» (Arxiu la Sala del Brull) Foto: Jaume Zamora

un camí. La mort del gos hauria estat provocada per l'estricnina que s'hauria anat escampant per la ingestió descontrolada de diferents animals.»

En aquesta mateixa línia, a la masia del Serrat, situada en un replà natural de la muntanya de Bellmunt, obert de cara a migdia a la plana de Vic, per tant allunyada del Montseny, també s'explicava una història molt semblant a les anteriors.

«Van matar una burra que tenia les cames doblegades. La van emmetzinar amb l'“esternina” que van portar de França i la van deixar allà morta. Al principi, els llops ni la tastaven, però al final va venir temps de neus i de freds i s'hi van haver de llançar. Des d'aquell dia no s'ha vist mai més cap llop per allà. Els llops es van acabar, però les conseqüències d'aquella burra enverinada van ser terribles. Per tots els camins trobaven ocells de bosc morts. I es veu que alguns que eren molt forts i es resistien a la mort, si picaven algú li deixaven una ferida infectada. Segons sembla, dels efectes desastrosos d'aquella burra, potser n'hi va haver per mig any o un any.»

Rest a ben palès que l'estricnina aplicada al bestiar mort fou el mètode més emprat en l'extermini del llop, en diferents indrets del Montseny i, àdhuc, en d'altres contrades. També és força evident la dificultat d'establir dates molt concretes sobre la presència dels últims llops. Tanmateix, segons els diferents testimonis orals, es pot afirmar que les darreres dècades del XIX i la primera del XX representaren els últims batecs del llop al Montseny.

RECORDS AL VOLTANT DELS ÚLTIMS LLOPS

En aquest punt hem recollit el testimoniatge de diversos habitants del Montseny, els quals ens han transmès tots els seus records relacionats amb el que podríem anomenar la cultura oral al voltant del llop. Hem considerat més convenient presentar a cada informant individualment, ja que cadascun aporta aspectes diversos que a voltes seria difícil de relacionar-los.

En Joan Grier a, de 97 anys, que fou masover a la Barita, prop de Masvidal, al terme municipal de Viladrau, ens ha explicat tot el que recordava del seu pare en relació amb el llop. Per començar, dues històries. «Una nit, un pastor havia deixat el ramat vora una gran soca de castanyer. El pastor estava amagat dins la soca quan va aparèixer un llop. El llop es va gratar a la soca i llavors el pastor li va amarrar la cua i el va deixar escuat.»

A continuació, la segona, que li va explicar un home vell que feia de guardabosc a l'Espinzella. «Un vespre, abans d'arribar al Molí Espatllet, un home, que anava a tocar als balls de les festes majors, va sentir un llop i va pujar sobre

un roure. El llop, més a prop, va tornar a fer huuuu!.. i, tot seguit, en van aparèixer dos o tres més i van començar a esgarrapar el roure. Ell, espantat, va tocar sense voler l'orgue que portava i, aleshores, van desaparèixer tots.»

En Martí Boada explica una història similar a l'anterior. «La tradició oral conta encara el cas d'un flabiolaire que tornant d'una festa major de la vall del Congost, quan travessava la Calma fou embestit per diferents llops, que va poder contenir en no parar de bufar el flabiol, raó per la qual es conta que no fou atacat.»²⁴

Segons Amades, en relació amb la música que espanta al llop, diu, «els nostres pastors, fins a la darrereria del segle passat, quan encara hi havia llops, creien que aquests no podien resistir la música, i per tal d'allunyar-los cantaven i sonaven el flabiol sempre que els esqueia.»²⁵

En Joan Griera ens concreta alguns aspectes que defineixen el llop. «Els llops sortien a la nit i baixaven vora Taradell, allà on deixaven la porqueria del matadero, al Canyet.»

«Sortien sempre en grup de 4 o 5, feien huuuuuuu! i així es cridaven els uns als altres. Eren molt vius.»

També sembla ser que el llop, un cop mort, tenia qualitats curatives: «molts nens, llavors, quan tenien 7 o 8 anys, solien agafar el catarro (tos ferina). El catarro es curava amb el caldo que es feia del llop.»

A banda del llop, en Joan Griera també ens crida l'atenció sobre un altre animal «malpescat», la guilla. «Jo n'havia mort moltes. La guilla matava les gallines. Jo tenia un gos que corria molt, les feia pujar fins al cau del Matxo i, cansades, els saltava a sobre.»

En Josep Sala, del Bou de Taradell, recorda que un germà d'en Joan Griera, en Ton, nascut el 1897, va anar a viure a l'Espinzell, a l'edat de 13 anys. De bon matí, quan s'aixecaven, veien pujar els llops entre el pla de la Palla i el Molí Espatllat, a la «rassolera» del Molí Espatllat, que era per on es baixava la llenya. Els llops venien del canyet de Vic, és a dir, de l'escorxador.

En Josep recorda admirablement altres històries. L'Elvira, l'àvia del Boscàs, padrina de la seva dona, que havia nascut el 1900, havia sentit a explicar que a can Pou, a la Castanya, una vegada que van anar a buscar aigua a la font, el llop se'ls va endur una criatura que estava en el bressol.

Una altra història es remunta al que li explicava en Josep Solé, nascut el 1898, del Pujol, mas del costat del Bou de Taradell, que junt amb el seu pare anaven a portar menjar als ramats d'ovelles a Sabaters (Sant Sadurní d'Osormort). Quan tornaven, portaven una «llanterna», és a dir, un llum d'oli per tal que no aparegués el llop. Una vegada, en Josep Solé, amb el llum que portaven, va ensenyar al seu pare la brillantor dels ulls d'un llop.

Font de llops (Viladrau). Foto: Jaume Zamora

Un altre cas, amb més aires de llegenda, que li havien contat a en Josep Sala és el següent. «Una dia de calor, un batedor es va quedar a dormir al peu del paller. Amb això que va notar algú que l'ensumava i el tocava, però ell no es va moure. Tot seguit, el llop va anar a avisar els altres i, quan van tornar plegats, van trobar-se el batedor a dalt del paller. Al primer llop, per haver-li perdonat la vida en un principi, li van clavar una bona pallissa els seus companys.»

En referència a l'estratègia de caça del llop, en Josep Sala recorda el següent: «El llop quan veia una presa difícil cridava els seus companys, la cansaven i li «feien seti», és a dir, l'acorralaven i ho feien normalment conduint-la al final d'un torrent. Segons en Josep, «el llop era considerat per la població de pagès molt perjudicial per al bestiar, ja que quan tenia fam matava per fam, però quan estava tip matava perquè hi disfrutava.»

En Josep Vilà, veí de Viladrau, ens explica que el seu avi havia nascut a can Bosch, prop de Viladrau, l'any 1878. El seu avi n'havia vist, de llops, i a les nits els sentia.

En Serafí Masvidal, de Masvidal, de Viladrau, de 66 anys, ens ha explicat tres històries que li havia transmès el seu pare: «A casa tenien un mosso. Un vespre que baixava del poble caminant li van aparèixer uns llops. Llavors, va pujar dalt d'un arbre i va començar a llançar mistos encesos i van marxar.» En relació amb l'efecte dissuasiu del foc, Amades ens confirma que «arreu hom creu que el llop té un horror molt gran al foc.»²⁶

Per evitar l'accés del llop, «al tancat del pati de casa hi van haver de fer uns forats més petits perquè només poguessin passar els gossos. D'aquesta manera, els llops no podien entrar-hi.»

I per últim, «una nit, a l'Espinzella, els llops van matar una parella de bous.» Aquest fet connecta amb la història explicada anteriorment per en Josep Sala, de Taradell.

En Xavi Pericas, de Cànoves, ens explica que a casa seva s'havia anat repentinament sempre una mateixa història. «Una vegada hi havia un home malalt en una masia d'aquesta banda de muntanya. El metge hi havia de pujar i baixar amb un matxo. Un vespre, quan hi venia, el va atacar un llop i es va menjar el metge i el matxo.»

En Jesús Masferrer, d'Espinelves, ens ha explicat que el seu besavi, nascut el 1828, era considerat un bon caçador i havia matat llops per aquells voltants.

En Ramon Sala, del Brull, ens aporta més notícies sobre el llop. La seva tia Dolors Sala, de 95 anys, recorda que «una vegada el seu pare, en Ramon Sala, va haver d'anar a fer una diligència al poble de Montseny i, anant a peu com era de costum, en passar al vespre pel Collformic va tenir molta por perquè sentia els llops que «aullaven.»

Per últim, en Martí Boada ens explica que, fa uns quinze anys, va mantenir una conversa amb en Josep Orra, pastor amb una llarga tradició familiar, de can

Pla, a Fogars de Montclús. En Josep havia nascut cap al 1900 i li explicava que d'infant havia sentit la presència del llop.

Per acabar aquest apartat, com hem pogut veure, probablement el pas del temps ha facilitat que, a voltes, aquest aplec d'històries i afirmacions que par-teixen d'una realitat puguin vorejar el mite i la llegenda. El que és evident és que estem davant d'un patrimoni immaterial que defineix en gran mesura la cultura montsenyenca.

LA TOPONÍMIA DEL MONTSENY AL VOLTANT DEL LLOP

És evident que l'home sempre ha necessitat establir punts de referència en l'espai on ha desenvolupat la seva activitat. Delimitar i identificar l'entorn físic ha estat una pràctica lligada a la humanització del paisatge. El fet que un topònim s'hagi conservat i evolucionat amb el pas del temps respon a una convenció acceptada entre els homes. La designació d'un topònim pot haver respost, per exemple, a un espai físic característic o a l'esdeveniment d'un fet prou notori.

La toponímia que avui ens mostra les empremtes del llop ens obliga a pensar que en un moment donat l'home va crear el topònim en relació amb la seva freqüència en un espai físic determinat. El temor i el respecte a la seva presència devia portar l'home a delimitar aquelles àrees del massís on sovintejava el depredador.

D'aquesta manera, actualment, a través de la toponímia podem fer-nos una idea d'aquells llocs on el llop va fixar la seva presència.

Tot seguit fem una aproximació als topònims del Montseny que es relacionen amb el llop.²⁷ Ara bé, estem segurs que n'existeixen més a una escala més local. Els que hem tingut a l'abast fins a l'actualitat es troben en la relació següent, en el municipi al qual pertanyen.

Aiguafreda: ermita de la Llobeta (segons Lluís Montaña), baixant del Llop (segons Ramon Sala), grau del Llop.

Arbúcies: font de Llops, pla de Llops.

Brull, el: bardissa del Llop (segons Ramon Sala).

Cànoves: roca de Penjallops.

Espinelves: coll de Triallops, font de Llops, turó de les Lloberes (segons Jesús Masferrer).

Gualba: pla de Gratallops, hostal del Llop.

Hostalets de Balenyà: Passallops (segons R. Sala).

Montseny: collet dels Llops, pla de Llops.

Mosqueroles: sot dels Llops.

Riells: Sant Llop de Viabrea, serrat del Llop, torrent de Sant Llop, serra de Sant Llop, sot Llobater.

Seva: les Llobateres, font de les Llobateres, la Llobera, font de la Llobera, la Llobera del Mig.

Tagamanent: sitja del Llop, carena dels Llops.

Taradell: Goitallops, carena de Goitallops, collet de Goitallops.

Viladrau: camp de la Llobatona (segons Josep Sala), font de Llops, sot de font de Llops, font del collet dels Llops, collet dels Llops.

Tot seguit podem veure el possible origen d'alguns d'aquests topònims. De la font de Llops, de Viladrau, es contenen diferents històries. Sobre l'origen de la denominació d'aquesta font, hem trobat dues històries: «Es mataren en aquesta font els últims llops del Montseny, 3 femelles i 2 mascles que, segons es diu, havien tingut amb un ai al cor els pastors de les contrades.»²⁸ I Enric Larreula, diu: «Aquesta font porta aquest nom perquè aquí dalt, en aquesta raconada, van exterminar a principis de segle el darrer ramat de llops de la comarca amb estricnina. Diu que eren un mascle i tres femelles –veiem que el nombre de les víctimes varia– i que tenien atemorida tota la contrada. Els van arrebregar d'ací d'allà escampats en un gran radi. Fugida impossible d'una mort horrorosa que ja portaven dintre. Aquell dia al poble va ser festa grossa, més que no pas per la festa major. Tothom va venir a veure els quatre cossos emmetzinats que durant molt de temps es van estar a la plaça. Aquella por de les nits d'hivern jeia per fi abatuda. Els pastors, els carboners, la gent de les masies veien obrir-se davant dels seus ulls tot un bosc ple d'esperança. S'havien acabat per fi els udols que feien, cautelosament, passar la balda.»²⁹

Segons en Josep Vila, del Boscàs, havia sentit a dir que l'origen del topònim del pla de l'Ase Mort, a la Calma, venia del fet que un llop va matar un ase. I per últim, Josep Sala ens diu que el nom del camp de la Llobatona venia del fet que allà hi havia hagut una llobatera i un caçador de Tona havia matat una lloba. Quin joc de paraules!

Amb la relació de tots aquests topònims, es pot concloure que el llop s'estableix, en bona part, en àrees alteroses i marginals del massís. Aquestes àrees que ocupen els llops estan en relació directa amb les zones on l'ocupació humana és pràcticament inexistent i, per tant, orogràficament més inaccessibles a la seva pressió.

Hem deixat de banda els topònims que fan referència als noms dels ocupants de diferents propietats, com can Llop (Arbúcies), cal Xic Llop (Breda), can Llobet Nou i can Llobet Vell (Cànoves), sot de can Llobet (Mosqueroles), can Llop, can Pere Llop (Riells). En aquests casos, sembla que es tractaria del nom personal de l'ocupant i no del lloc físic que podia ocupar.

Per últim, hem tingut també en compte els topònims referents a altres mamífers perseguits per l'home, per tal de comparar-los quantitativament amb els del llop. Són els següents: cau de les Guilles, sot de la Geneta i la Geneta, font dels Senglars, les Toixoneres, font de les Toixoneres (Arbúcies), plana de la Guilla (el Brull), font de la Guillota, roca de Toixons (Montseny), font del Senglar, sot de Rocaguillera, sot de les Guilles (Mosqueroles), les Toixoneres (Riells), roca de la Guilla (Sant Pere de Vilamajor), sot de l'Ós (Santa Maria de Palautordera), sot de Riu-seguilla, torre Guillera (Sant Pere de Vilamajor), sot de la Guillotera (Tagamanent), mina del cau de les Guilles i sot del cau del Toixó (Viladrau). Com podem comprovar el topònim relacionat amb el llop supera en gran quantitat el relacionat amb la resta d'animals. D'aquí es desprèn que l'impacte que el llop ha provocat en l'home ha estat en gran mesura superior respecte als altres animals esmentats.

LITERATURA, MITE I FOLKLORE

L'home ha atribuït a la figura del llop una sèrie de valors negatius en relació directa amb la superioritat del segon envers al primer. El llop, des del moment que no ha respectat els interessos de l'home i, fins i tot, en casos extrems s'ha atrevit a atacar-lo, ha estat l'animal més odiat i perseguit del massís.

De manera inversa, el llop també ha estat per a l'home un model admirat a l'hora de valorar les seves qualitats. Odiat i admirat al mateix temps, ha esdevingut un mite, un personatge freqüent dels contes i les llegendes de la tradició oral de la gent de muntanya, que es transmetien d'una generació a una altra, a la vora el foc.

Pels literats, també ha estat l'ingredient escaient a l'hora de cercar aquell cúmul de respecte, astúcia, salvatgia, misteri, feresa, temor, etc., en un entorn natural pretèrit o en un paisatge temporalment indeterminat.

Entre les contalles, tenim la d'Antoni Busquets i Punset, que narra en primera persona una travessa d'Espinelves a Vic, quan se li va fer de nit. N'hem escollit un fragment.

«De sobte, la quietud dolça de la muntanya fou trencada, no per l'o-reig joganer que fa petonejar els arbres, ni per l'empenta de cap allau, ni pel clam de les campanes veïnes, sinó per un udol viu i llunyà que retrunyia gelador per les afraus montsenyenques...Huu!..Huu!..Huu! i s'atançava brunzent a les orelles, tètric i dolorós. «El llop» vaig cridar esglaiat; les cames se'm segaren i no podia donar un sol pas...Huu!.. Huu!.. Huu!.. i el ressò més esparverador encara rodava d'avenc en avenc com sotraguejant tota la muntanya. Just em vingué d'arribar a

un roure corpulent que donava entrada a un clap arbrat. M'hi abraço tremolant, petant de dents, guanyo mitja soca i aconseguixo posar el peu dret al primer estaroc nuós que em deixa respirar. Instintivament miro, i veig tota llarga l'ombra del llop fent salts i esgarrapant l'arbre on era jo, i amb por de relliscar en voler pujar més amunt, fins al forcat salvador on pugués reposar amb l'amenaça de passar-hi la nit, perquè el rei de la muntanya, el ferotge perseguidor, ben segur que m'espia els passos, arriscant-me a veure'm atacat, per més lleuger que anés, ja que, afamats com van a l'hivern, no perdonen ningú per a sostenir-se en aquelles soledats que jo vulnerava temerari.(...)»³⁰

Entre llops (1903), d'Antoni Busquets (1876-1934)

A continuació, unes pinzellades literàries en què el llop és protagonista o, si més no, personatge recurrent.

*Golafre insaciable, res respectes!
Tu delmes la viram i les ramades;
tu devores conills, rates i insectes;
tu cautelosament véns a les prades,
i assaltes cavallades i vacades.*

*Quan a ta fam la bèstia no és prou presa,
caus damunt l'home, per valent que ell sigui.
Ja la saben els pobles ta feresa,
quan cas d'ésser o no per a tu sigui,
i cap n'hi ha que oint ton nom somrigui.*

*Ja et coneixen com tàctic peritíssim;
coneixen ton vigor i ta llestesa,
ta bona vista, ton olfat finíssim,
ton oït, que t'évita la sorpresa,
ton cop de mà segur quan vols fer presa.*

El llop (1910), d'Emili Tarré

*Lo vent, la pluja, l'udol del llop,
a l'hivernada sempre els té prop;
i així que arriba tot trist Nadal
plega la manta, penja l'esclop,
i baixa al poble pel timberal.*

Lo carboner, de Francesc Bartrina (1846-1917) ³¹

*Cada oriol apar un glop
d'aquella flama pura
que amoreix l'esguard del llop
i els rasos de l'altura.*

Nova lletania de les petites herbes (1933), de
Guerau de Liost (1878-1933)

*Els llops els daven el bon dia
i les guineus la santa nit,
i cada ocell els apartia
amb una brossa el jaç del llit.*

Poema del bosc (1933), de Guerau de Liost

*Fins el llop atura
son udol allí
com si la natura
provés de dormir.*

El sot de l'Aremany (1933), de Guerau de Liost

*«El Montseny l'he resseguit amb els caçadors. De menut ja anava amb
ells (...). Aprenia d'estar a l'aguait a les parades. La primera escopeta
me la donà el pare, als quinze anys (...). La cacera de la llebra em plaïa
(...). També caçàrem guineus (...). I en temps dels pares, hi havia llops
a la muntanya encara. Però ja no queda un llop ni per remei d'ençà
que foren emmetzinats. Ara, com a tantes bandes, s'hi han fet de mo-
da els porcs senglars.»*

Conversa amb Bofill i Mates (1927), de Guerau de
Liost

*Esgarrien les cries dels llops i la llocada;
torben amb crits feréstecs la pau de les afraus;
entren a dins les cambres, on hi ha una enamorada,
i les ruixen de somnis de reis i de palaus.*

Nit de bruixes, de Felip Graugés (1889-1973) ³²

*«A Viladrau (...). Si al bosc t'estaves quiet, compareixia una llebre, una
mostela, o potser un senglar. En altres temps, no feia molt, encara hi
havia homes que se'n recordaven, a la nit, udolaven els llops.»*

Josep Pla (1897-1981) ³³

*El rupit s'hi espolsa l'ala
i et copsa el pastor amb la mà.
S'hi arreceren de la bala
la llebre, el llop i el senglar.*

La font del grèvol, de Pere Ribot (1908) ³⁴

També hem fet un repàs a l'obra del folklorista Joan Amades, en la qual el llop apareix amb força incidència en els diferents mesos i estacions que conformen el curs de l'any. El santoral, l'astrologia i el cicle vital del llop s'interrelacionen amb les creences, els costums i les invocacions de l'home.

Al mes de gener, dos sants protegien dels llops. El 2 de gener, sant Defensor «era invocat en tot perill, sobretot quan s'anava de viatge guardava de llops i de les feristeles del bosc.»³⁵ El 25 de gener, sant Pau, «una de les diverses oracions que antany deien els caminants era dedicada a aquest sant; la qualificaven de parenostre del llop, parenostre del bon camí i oració del caminant; tenia per objecte guardar-se de lladres, de llops, de gossos fells i de tota mena d'incidències pròpies de l'anar de camí, i molt especialment de morir de cap traïdoria i de morir fora teulat.»³⁶

«La gent diu que pel gener els llops es casen, i creu que, per efecte de l'apetència genèsica, és quan tenen més força i es fan més perillosos. Antigament hom organitzava caceres i batudes de llops per tal desbaratar-los les cries i contrarestar fins on fos possible llur reproducció. Pel gener, el llop és més carnisser.»³⁷

El 5 de febrer, «els qui tenien oficis de bosc i de muntanya, com carboners, picadors de bosc, bosquerols, pegaires, trementinaires, rauters, xesclaires, esclopaires, traginers, pastors i d'altres, s'encomanaven a santa Àgata perquè els guardés de llops.»³⁸

Durant el mes de febrer, «els pobles antics consideraven aquest temps com el millor per atacar els llops.»³⁹

«Hom considera com a molt dolent el flament de la lluna, és a dir el moment del trànsit de vella a nova i el de nova a vella. El flament de març és reputat com el més dolent de tots. Hom creu que, durant aquest trànsit, els llops regnen i dominen, i que tot allò que es produeix en el seu transcurs està sota llur signe. Cal que hom eviti de tenir cap feina entre mans en aquells moment, per tal que no se li desbarati.»⁴⁰

Per Santa Creu, el 5 de maig, «hom creu que el llobató surt del seu cau acompanyat i ensenyat per la seva mare, que el comença a ensinistrar a viure i a campar-se-la per ell mateix.»

*«Per Santa Creu
el llop ja hi veu.»⁴¹*

El 13 de juny, «els pastors mai no es descuidaven de dir una part de rosari i set parenostres a sant Antoni perquè els guardés les ovelles d'extraviar-se i perquè els les fes trobar si les perdien, i encara perquè salvés el ramat i a ells mateixos dels llops, de les bruixes, del dimoni, (...).»⁴²

El 23 de juny, «a la nit, s'iniciaven els ensinistradors i menadors de bèsties salvatges i danyoses, els pares de llops, les mares de guilles..., que regien i governaven a llur gust aplegades en grans collades, de ramats que conduïen als camps i heretats d'aquells a qui volien mal perquè no els pagaven el tribut que demanaven o perquè no els tenien prou respecte i consideració.»⁴³

El mes de juliol, «els llops arriben a la pubertat, es lliuren a la cacera i comencen a fer-se temibles. Pel juliol, el llop fa el primer udol.»⁴⁴

«Hom creu que a l'estiu els llops començaven a ésser inofensius, puix que vivien tres mesos de carn (els d'hivern), tres de sang (els de primavera), altres tres d'aigua (els d'estiu), i els darrers, que corresponen a la tardor, s'alimentaven de vent o de l'aire del cel.»⁴⁵

L'1 de setembre és Sant Gil, patró dels pastors. «Sant Gil cridava els pastors perquè anessin a oir missa, n'hi havia que no hi volien anar, perquè temien que mentre el ramat estaria abandonat, vindria el llop i els faria un estrall entre el bestiar. Quan el sant ho sabé, va plantar la seva gaiata enmig del pla de la vall, i al seu voltant s'aplegaven tots els ramats de la rodalia i la gaiata feia de pastor, car el llop, només de veure-la, fugia com el dimoni de la creu, fins al punt que el bestiar estava molt més ben guardat per la gaiata que pels pastors.»⁴⁶

L'1 de setembre també era Sant Llop. «Hom creu que avui els llops no ataquen el bestiar, perquè celebren grans assemblees en què es reuneixen els llops de tota una contrada i parlen de llurs interessos i escullen un rei, que els guia i els governa. Els pastors invoquen Sant Llop perquè, com a mestre dels llops, els en guardi.»⁴⁷ Cal recordar els topònims de Riells de Montseny dedicats a Sant Llop.

«Els pastors creuen que per Nadal els llops són inofensius, i per tant hom pot deixar el bestiar sense guarda i amb tot descans quant al llop, perquè «per Nadal el llop no fa cap mal.»⁴⁸

Amades també ens mostra un exemple de superstició per alliberar-se dels llops: «quan els vells pastors havien de separar-se del ramat, per guardar-lo del llop plantaven drets a terra i alineats tres palets més o menys rectangulars que ja tenien per aquest efecte i que formaven part de llur bagatge. Mentre estaven disposats com hem indicat, cap lloc no podia acostar-se al bestiar de cent passes lluny.»⁴⁹

Per acabar aquest punt, les dites també són abundants a l'hora d'establir paral·lelismes entre el comportament de l'home i el llop. Del recull d'en Cels Gomis,⁵⁰ veiem-ne les següents:

- *Ser un llop amb pell d'ovella.*
- *Del llop, ni l'amistat.*
- *Llops amb llops no es mosseguen.*
- *La fam fa eixir lo llop del bosc.*
- *Qui del llop parla, prop li ix.*
- *Al llop dorment, no li entra res en dent.*

EL LLOP: L'ÚLTIMA FERA

Al Montseny, durant el segle XIX s'arriba al sostre demogràfic. El 1860 hi ha 30 masies situades per sobre dels 1.000 metres. Altres masies com el corral d'en Dalmau, el corral de Camprodon, Sant Andreu de la Castanya, Sant Segimon, la Casa Nova del Bellit i la Casa Nova de Vallforners superen els 1.200 metres.»⁵¹ Aquest creixement de l'ocupació demogràfica lligat també a un augment de l'explotació agrícola, forestal i ramadera del massís, havien de ser factors de pressió en l'hàbitat del llop. Aquests factors, sumats a l'ús de l'estricnina, desencadenen definitivament el seu extermini entre les últims dècades del segle XIX i la primera del XX. Malauradament, l'home i el llop eren incompatibles.

Com a contrapunt, cent anys després de la desaparició del llop en aquestes terres, cal esmentar que entre finals dels 80 i fins l'any 1996, el llop va tornar a ser present a les rodalies del Montseny. L'organització naturalista Biorama, propietària de la Reserva natural del serrat del Duc (Taradell), va mantenir durant aquest temps un grup de llops en captivitat.⁵² Aquesta vegada però, l'udol del llop que se sentia a les nits ja només traspuava un dèbil record d'aquell Montseny feréstec. Cal pensar que amb la dinàmica actual del massís, la seva reintroducció seria del tot inviable.

Per finalitzar, reproduïm una conversa que hem mantingut amb en Martí Boada. Ens afirma que «el llop és la darrera fera. Amb la desaparició del llop el Montseny perd el seu caràcter selvàtic. S'acaba la virginitat del paisatge.»

BIBLIOGRAFIA

- AMADES, Joan. *Costumari català*, Barcelona, Salvat Editores, 1982.
- BOADA, M. «Les darreres observacions del llop, *Canis lupus*, a la comarca» (1989).
A Curs Montseny: medi i home. 1a part, Sant Celoni, ICE, 1994, vol VI.
- BOADA, M. *Llegendes del Montseny*. Figueres, Ed. Carles Vallès, 1992.
Colección de los decretos y órdenes, Cádiz, 1813, vol. IV.
Colección legislativa de España, Madrid, 1835, vol. XIX.
Colección legislativa de España, Madrid, 1879, vol. CXXII.
Colección legislativa de España, Madrid, 1902, vol. XII.
Colección legislativa de España, Madrid, 1903, vol. XV.
- DE CASAS Y MORAL, Antonio. *Recopilación concordada y comentada de la Colección legislativa de España, Granada, 1857*, Vol I.
- FELIU, M. - LÓPEZ, I. - LÓPEZ, X. - PAGESPETIT, Ll. *Passejades pel Montseny. Un tomb per Viladrau*. Centre d'Educació Ambiental de Santa Marta, 1992.
- FERNÁNDEZ, J. - REAL, J. «Recull sobre l'evolució històrica del llop *Canis lupus* al Vallès». A *El medi natural del Vallès. I Col·loqui de Naturalistes Vallèsans*. Centre d'Estudis dels ecosistemes mediterranis, Sabadell.
- GOMIS, Cels. *Zoologia popular catalana*. Barcelona, CEC, 1910.
- GRABULOSA, I. «Història i llegenda del llop a les comarques gironines». A *Revista de Girona*, 1987, núm. 123.
- GRAU, J.M.T. - PUIG, R. «El llop i la guilla, dos cànids perseguïts». A *Revista de Girona*, 1987, núm. 140.
- GUERAU DE LIOST. *Obra poètica completa*, Barcelona, Selecta, 1983.
- LARREULA, Enric. *Darrera nostre un riu de flors trencades...* Barcelona, Ed. Pòrtic, 1982.
- LLOBET, Salvador. *El medi i la vida al Montseny*, CSIC, Barcelona 1947. Reedició del Museu de Granollers i Agrupació Excursionista de Granollers, Granollers, 1990.
- MADOZ, P. *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Barcelona, Curial, 1985, 2 vols.
- Mapa del Parc Natural del Montseny*, (escala 1:25.000), Diputació de Barcelona, Servei de Parcs Naturals, 1994. Toponímia: Joan López i Cortijo.
- MASPONS, Francisco de S. «Excursió col·lectiva á Montmany y Puig-graciós.» A *Butlletí Mensual de la Associació d'Excursions Catalana*, Barcelona, gener 1885, núm. 76.
- MASSO, Antoni. «Excursió al Montseny.» A *Memòries de la Associació Catalana d'Excursions Científiques* (1879), Barcelona, 1887, volum III.
- PANAREDA, J. M. *El Montseny. Visió geogràfica*. Vic, Eumo Editorial, 1991.
- PLANTADA I FONOLLEDA, V. «Vertebrats del Vallès». A *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*. Barcelona, 1903, núm. 19-21.

- RIFA, F. - CORMAND, J. M. *Camina que caminaràs*. Barcelona, CEC, Ed. Montblanc-Martín, 1978.
- RUIZ-OLMO, J. - AGUILAR, A. *Els grans mamífers de Catalunya i Andorra*. Barcelona, Linx edicions, 1995.
- SOLDEVILA, Ll. *El Montseny i les Guillerries. Paisatge, mite i literatura*. Mataró, l'Aixernador edicions, 1990.
- TARRE, E. *El llop*. Barcelona 1914.

NOTES

1. Aquesta referència apareix resumida a LLOBET, S. *El medi i la vida al Montseny*. Barcelona, CSIC, 1947. Reedició del Museu de Granollers i Agrupació Excursionista de Granollers, Granollers 1990, pàg. 126. En aquest cas la referència s'ha reproduït íntegrament.
2. AMADES, J. *Costumari català*. Barcelona, Salvat editores, 1982, vol. IV, pàg. 168.
3. Op. cit. LLOBET, pàg. 126.
4. Op. cit. LLOBET, pàg. 126.
5. Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Barcelona 1853, pàg. 229-232. Malgrat que la procedència d'aquest soci sigui de Pruit i no estrictament del Montseny, s'ha cregut oportú incloure'l per la seva proximitat geogràfica.
6. MORALES, E. *Animales dañinos. Lobos y zorros*. Hojas divulgadoras, Madrid, Ministerio de Agricultura, abril 1956, núm. 8-56 H, pàg. 15-19.
7. Conversa amb Bofill i Mates (1927). A GUERAU DE LIOST. *Obra poètica completa*. Barcelona, Selecta, vol. XXXII, 1983, pàg. 887.
8. Op. cit. AMADES, vol. IV, pàg. 1050-51.
9. Op. cit. AMADES, vol. IV, pàg. 1051.
10. Op. cit. AMADES, vol. I, pàg. 632-633.
11. Op. cit. AMADES, vol. V, pàg. 317.
12. Op. cit. AMADES, vol. I, pàg. 312-313.
13. MASSÓ, A. "Excursió al Montseny". A Memòries de la Associació Catalana d'Excursions Científicas (1879), Barcelona, 1887, volum III, pàg. 315-316. Referència resumida a op. cit. LLOBET. pàg. 126. Aquí s'ha reproduït íntegrament.
14. MASPONS, F. "Excursió col·lectiva á Montmany y Puig-graciós." A Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana, Barcelona, gener 1885, núm. 76, pàg. 3.
15. Malgrat que aquest apartat pugui semblar més dens, s'ha reproduït la "lletra petita" per tal que es puguin conèixer amb detall els objectius que marca la llei.

16. *Novísima recopilación de las leyes de España*. vol. III, llibre VII, títol XXX, pàg. 644.
17. DE CASAS Y MORAL, A. *Recopilación concordada y comentada de la Colección legislativa de España*. Granada, 1857, vol. I, pàg. 3.
18. *Colección de los decretos y órdenes*. Cádiz, 1813, vol. IV, pàg. 140-141.
19. *Colección legislativa de España*. Madrid, 1835, vol. XIX, pàg. 240-242.
20. Op. cit. *Col. leg.* 1879, vol. CXXII, pàg. 85.
21. Op. cit. *Col. leg.* 1902, vol. XII, pàg. 130-131.
22. Op. cit. *Col. leg.* 1903, vol. XV, pàg. 369-371.
23. PLANTADA I FONOLLEDA, V. "Vertebrats del Vallès". A Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural. Barcelona, 1903, núm. 19-21, pàg. 99.
24. BOADA, M. "Les darreres observacions del llop, *Canis lupus*, a la comarca" (1989). *Curs Montseny: medi i home*, 1a part, Sant Celoni, ICE, 1994, vol. VI, pàg. 94-95.
25. Op. cit. AMADES, vol. I, pàg. 305.
26. Op. cit. AMADES, vol. IV, pàg. 443.
27. Topònims extrets del *Mapa del Parc Natural del Montseny*, (escala 1:25.000), Diputació de Barcelona, Servei de Parcs Naturals, 1994. Toponímia: Joan López i Cortijo.
Els topònims facilitats per informants són en parèntesi.
28. FELIU, M.- LÓPEZ, X - PAGESPETIT, Ll. *Passejades pel Montseny. Un tomb per Viladrau*. Viladrau, Centre d'Educació Ambiental de Santa Marta, 1992, pàg. 72.
29. LARREULA, E. *Darrera nostre un riu de flors trencades...* Barcelona, Col. El blat tendre, Ed. Pòrtic, 1982, pàg. 124-125.
30. BOADA, M. *Llegendes del Montseny*. Figueres, Ed. Carles Vallès, 1992, pàg. 120.
31. SOLDEVILA, Ll. *El Montseny i les Guílleries. Paisatge, mite i literatura*. Mataró, l'Aixernador edicions, 1990, pàg. 437.
32. Op. cit. SOLDEVILA, pàg. 514.
33. Op. cit. SOLDEVILA, pàg. 527.
34. Op. cit. SOLDEVILA, pàg. 555.
35. Op. cit. AMADES, vol. I, pàg. 395.
36. Op. cit. AMADES, vol. I, pàg. 599.
37. Op. cit. AMADES, vol. I, pàg. 310.
38. Op. cit. AMADES, vol. I, pàg. 736.
39. Op. cit. AMADES, vol. I, pàg. 632.
40. Op. cit. AMADES. vol. I, pàg. 817.
41. Op. cit. AMADES. vol. III, pàg. 577.
42. Op. cit. AMADES, vol. III, pàg. 883.
43. Op. cit. AMADES. vol. IV, pàg. 143.

44. Op. cit. AMADES, vol. IV, pàg. 441.
45. Op. cit. AMADES. vol. IV, pàg. 1051.
46. Op. cit. AMADES, vol. V, pàg. 2.
47. Op. cit. AMADES. vol. V, pàg. 10.
48. Op. cit. AMADES. vol. I, pàg. 199.
49. Op. cit. AMADES. vol.III, pàg. 824.
50. GOMIS, Cels. *Zoologia popular catalana*, Barcelona, CEC, pàg. 210-221.
51. PANAREDA, J. M. *El Montseny. Visió geogràfica*. Vic, Eumo Editorial, 1991, pàg. 130-131.
52. Aquesta informació ha estat facilitada per l'arqueozoòleg Jordi Nadal.